

Gymnázium Přírodní škola, o.p.s.
Profilová práce — třída Lambda
Vyšší stupeň studia
2017/2018

Johana Němečková

Česká emigrace do Texasu

Vedoucí práce: PhDr. Jaroslav Najbert

Datum odevzdání: 28.5. 2018

Abstract

The study focuses on the Czech migration to Texas, following settlement and the cultural situation today. The research is based on author's own personal experience (a year-long stay in La Grange, Texas) and materials from books or online resources.

It is supposed to work as an article that puts together materials written in both (Czech and English) languages.

Another goal is to prepare and realize a program for younger students at Gymnázium Přírodní škola (Nature School). (The program should not be only informative, it should lead students to think about the causes of the historical situation.)

Abstrakt

Práce se zabývá tématem české emigrace do Texasu, osidlováním a současnou kulturou. Teoretická část je postavena na autorčině osobní zkušenosti (roční pobyt v La Grange v Texasu), knižních a online zdrojích.

Práce by měla sloužit jako soupis dostupných informací z anglických a českých zdrojů. Druhým cílem je připravit a zrealizovat program pro studenty nižšího ročníku Gymnázia Přírodní škola.

Poděkování

Mé rodině, že přežila mé vylévání emocí a informací

Panu učiteli Najbertovi, který dokáže vidět za věcmi větší vzorce

Julie a Billovi, jejichž entuziasmus pro polku a tak musí nadchnout snad každého

Edu Janeckovi, za skvělé rozhovory a lekce texaské češtiny

Obsah

Abstrakt.....	2
Poděkování.....	3
Úvod.....	5
Cíl.....	6
Metodika.....	7
Odjezd.....	8
Zakládání osad a měst.....	10
Rámeček – osudy.....	11
V průběhu věků.....	12
Rámeček – čeština.....	13
Současnost.....	14
Program pro studenty.....	16
Závěr.....	16
Zdroje.....	17
Přílohy (pracovní listy, prezentace).....	18

Úvod

Jako téma své profilové práce jsem si vybrala to, čemu jsem věnovala dost pozornosti už předešlý rok. Něco, co jsem sama viděla a velmi mě to zaujalo. Nikdy předtím jsem o tom pořádně neslyšela. A přitom jde o dost strhující příběh. Je to téma české emigrace do Texasu.

S pozůstatky české kultury jsem se setkala během svého ročního studia na střední škole v Texasu. Bylo fascinující vidět, kolik z „češství“ se udrželo až do dnešní doby. Dnešní Texané s českými kořeny jsou zpravidla třetí nebo čtvrtou generací od příchodu do Ameriky. Stále se zde ale pečou „kolaches“, tančí polka a užívají se (alespoň) útržky češtiny.

Chtěla bych se podělit o tuto svou zkušenost. Zdá se mi, že pro Čechy obecně je představa vzdálených kovbojů, kteří se pyšní českou identitou, dost neuvěřitelná. Ale je to tak. Tam někde za Atlantským oceánem žijí lidé s pestrobarevnou kulturou, v mnohém podobní našim předkům. Jakoby se tam daleko, v paralelním vesmíru, odehrávala jedno z „co by kdyby“. Co jiného mohlo vzniknout ze stejného kulturního potenciálu.

Setkání se současnou situací vyvolává spoustu otázek. Za náhrobními kameny s českými nápisy se skrývají obdivuhodné příběhy. Co vedlo celé moravské komunity k opuštění svého malého známého světa? Jakou úzkost asi cítili osadníci během prvních let. Snili rodiče o nemyslitelném návratu, když vyprávěli dětem o staré vlasti?

Česká kultura je dodnes nezanedbatelnou složkou texaské historie. A celý příběh cesty a života za oceánem odráží známé i opomíjené aspekty vnímání češství.

Cíl

Cílem této profilové práce je vytvořit kompletnější soupis historie české emigrace do Texasu, sjednotit do jednoho textu americké a české zdroje. Každý se totiž zaměřuje v podstatě jen na jednu polovinu příběhu, a tak není nikde dostupný celý.

Jako forma šíření těchto poznatků má být připraven a realizován program pro studenty.

Metodika

Seznámení s tématem a vlastně i první část výzkumu proběhla už během roku 2016/17. Během mého studia v Texasu. Česká kulturní stopa mě tehdy samozřejmě velmi zaujala. A tak jsem se tamní komunitě snažila přiblížit a porozumět. Zúčastnila jsem se mnoha festivalů a tancovaček polky. Mluvila jsem se spoustou Texasanů s českými kořeny. Většinou šlo o jejich vlastní iniciativu. Těšili se, že předvedou svou češtinu. Pouhý fakt české národnosti u lidí vzbuzoval důvěru, a tak sami začali vyprávět příběhy svých rodin.

Klíče k příběhu mě obklopovaly ze všech stran. Byly to názvy obchodů, polkové písně, výzdoba kostelů či nápisy na hrobech. Zaznamenala jsem je fotograficky. Lidé velmi často už zapoměli, co slova znamenají, a byli vděční za překlad.

Setkala jsem se s „Judgem Edem“ Edem Janeckou, starostou „county“ (okresu). Je třetí generací žijící v Texasu. Jeho předci pocházeli z Frenštátu pod Radhoštěm (jako spousta dalších). S panem Janeckou jsem nahrála rozhovor o texaské češtině a jeho pohledu na Čechy v Texasu i za mořem. Z nahrávky jsem čerpala i pro tuto práci.

V Čechách jsem v prvních dnech navštívila bájný Frenštát pod Radhoštěm. V tamním muzeu se nachází expozice „Tam za mořem“ věnovaná právě tématu emigrace. Zde vystavené plakáty lákající k plavbě a další dokumenty mi nabídly jinde nedostupná konkrétní čísla a ceny dopravy.

Jako jeden z výstupů této práce jsem nabídla spolupráci Muzeu ve Frenštátě pod Radhoštěm. Vytvoření výstavního panelu o současné podobě české kultury v Texasu ale vedení muzea nezaujalo. Soustředila jsem se tedy dál na příběh skrytý za texaskými náhrobky a melodiemi. Čerpala jsem z knih „Howdy from Texas“ a „My Antonia“, která popisuje každodenní život české rodiny v Nebrasce. Velkou částí mé práce byly rešerše ze zdrojů jak v češtině, tak v angličtině.

Odjezd

Jako počátek imigrace do Ameriky je někdy uváděna již doba po třicetileté válce (bitvě na Bílé Hoře) a následný odchod protestantů kvůli násilné rekatolizaci. Právě v době 17. století mířila k americkým břehům skupina anglických puritánů na lodi Mayflower. Takže i někteří z českých migrantů se mohli dostat přes oceán. Třeba díky Západoindické společnosti. Ale celkově je tato migrace zanedbatelná.

Vystěhovalectví bylo dlouhou dobu vnímáno jako újma na blahu státu. Politika 18. století byla ovlivněna merkantilistickými populačními teoriemi, kdy byl růst obyvatelstva vnímán jako hlavní předpoklad prosperity státu. A tak se vláda snažila vystěhovalectví co nejvíce zamezit. Přestoupení zákazu vystěhování bylo trestáno přísně. Osoby, u kterých byl prokázán úmysl vystěhovat se bez úředního souhlasu, byly odváděny do vojska, bylo s nimi jednáno jako s dezertéry, nebo jim byl konfiskován majetek. Zřídka bylo možné získat povolení k vystěhovalectví. ⁽¹⁾

To změnil rok 1848, kdy zrušením poddanství přestali být rolníci poutáni k půdě.

Jaké byly motivace k odchodu do neznáma? Lidé viděli v cestě naději na lepší život. Byla jim slibována levná půda, vyhlídka vlastního hospodářství. Někteří odcházeli, aby se vyhnuli všeobecné branné povinnosti, která byla v Rakousku-Uhersku zavedena po porážce Pruskem (1866). Emigrace z náboženských důvodů byla pravděpodobně minimální vzhledem k tomu, že 90 % českých emigrantů byli katolíci.

Zájem o Ameriku v české společnosti celkově stoupá. V knihách a novinách se píše o Indiánech, mormonech, New Yorku... Také Karel Havlíček Borovský se ve svých článkách věnoval ideálům americké nezávislosti, svobodě tisku, demokracii.

Texas se roku 1845 stal dalším státem USA. Americká vláda tehdy podporovala výstavbu měst. K ještě většímu nadšení z vidiny ráje za oceánem vedly na Valašsku dopisy pastora Josefa Arnošta Bergmanna. Jeho dojmy z prvních měsíců za mořem byly otištěny v Moravských novinách (1851). Jeho vliv pravděpodobně z velké části způsobil to nepravděpodobné propojení Valaška a Texasu a získal mu přezdívku „otec českých vystěhovalců“. Ve svých dopisech Bergmann tamější život vychvaloval (na příklad i životní úroveň jižanských otroků): „Černoši žijí v mnohém ohledu lépe nežli chudobný lid u nás. Dostávají denně dvakrát kávu, maso a chléb třikrát, k tomu dobrého mléka, co jen chtějí.“

(2)

Co tedy bylo nutné pro odcestování? „Když se někdo chtěl vystěhovat, musel mít doporučení od starosty o bezúhonnosti a bezproblémovém plnění všech povinností. Žadatel navíc musel složit poměrně vysokou kauci, na kterou si musel našetřit, a prodat veškerý majetek. Teprve pak dostal povolení,“ nastínil předseda Matice radhošťské Drahomír Strnadel, který se tématu valašské emigrace věnuje.

Jaká byla cesta? Náročná. Nejprve cestující čekala cestu vlakem do některého z dostupných přístavů (Hamburku, Brém). A pak plavba přes oceán. O podobě plavby získáváme dva různé obrazy. Reklamní plakáty vystavené v expozici Tam za mořem lákají na

příjemnou cestu. Přímé lístky třetí třídy z Hamburku do „stanic texaských blíže česko-moravských osad ležících“ stály okolo 94 zlatých. Dopravní společnosti dokazují technologickou pokročilost, z které se cestující mohli těšit. Například do Philadelphie jezdily dvoušroubové parolodě poštovní, ale do New Yorku inzerované „expresní rychlolodě“ – největší a nejrychlejší parolodě, které překonaly oceán za 7 dní. Zázitky z jiných plaveb, pravděpodobně o pár let dřívějších, ale ličí něco zcela jiného: „Cesta plachetnicí (plachetníkem) v nejlepším případě při dobrém větru trvala tři týdny, ale často i šest týdnů a více. Hodně lidí cestou zemřelo. Strava byla chudá. Ke konci byly suchary už plné červů. A tak je Valašky rozlamovaly, vybíraly ty červy, spařovaly suchary vodou, a to byla jejich strava.“⁽³⁾ Zdroje z americké strany dokonce popisují jednu z prvních skupinových migrací jako tragickou sedmnáctitýdenní plavbu na přelidněné lodi Victoria. Polovina skupiny během plavby zemřela, a to nejen vinou syrového a zkaženého jídla.

Cestu nepodstupovali sami jednotlivci nebo jednotlivé rodiny. Emigrace většinou probíhala v organizovaných skupinách. První taková skupina obyvatel Frenštátu a okolí vyplula 20. srpna 1856 z Brém na dvojstěžníku Anna Elize. Loď byla jen 30m dlouhá a 6m široká. Plavba do přístavu Galveston trvala 71 dní.⁽⁴⁾

Po přistání v Galvestonu čekalo imigranty ještě cesta do vnitrozemí na volských spřeženích.⁽³⁾

O obtížích spojených s cestou do Ameriky se příliš nepsalo. Až v roce 1848 začaly články v novinách varovat před možnými způsoby okrádání nebo před riziky cestování v podpalubí.⁽¹⁾

Emigrace přicházela do vesnic jako nákaza a často ovlivnila až překvapivý počet lidí. Třeba z Bordovic (vesnice blízko Frenštátu p. R.) odešlo během padesáti let dvě stě padesát osob. Ty ale tvořily polovinu obyvatel vesnice.⁽³⁾

Různé názory jsou i na to, jakého typu člověka se takové vysídlení týkalo. Etnograf Jaroslav Štika tvrdí, že šlo o „chudé pasekáře“, o tu nejchudší vrstvu. Naopak pan Josef Šimíček, který k tématu vytvořil výstavu, dokazuje, že odchod lákal i bohaté rodiny. Příkladem je rod Bačů, kteří byli bordovští fojtové (starostové).⁽³⁾

Zakládání osad a měst

Zákony vůči imigrantům se během 19. století zmírnily. První zákon o imigraci a nabytí amerického občanství vznikly za vlády prezidenta Johna Adamse (1797-1801). Jednou z podmínek pro získání občanství byl dle naturalizačního zákona pobyt na území po dobu delší 14 let. Dále například cizinecký zákon umožňoval prezidentovi uvěznit nebo deportovat imigranta, který ohrožoval bezpečnost nebo mír ve Spojených státech. K uvolnění pravidel došlo během vlády Thomase Jeffersona (1801-1809). Byla zrušena platnost cizineckého zákona a minimální doba pobytu pro naturalizaci byla snížena na 5 let.

Od roku 1820 začal být příchod imigrantů evidován. Ale nikdo zatím nebyl vylučován. Z přístavu do vnitrozemí se skupiny dopravovaly volských spřeženích. Cesta mezi Houstonem a Austinem (dnes autem 3 hodiny) trvala tehdy okolo šesti dní. Kvalifikovaní odborníci a řemeslníci hledali uplatnění ve městech. Ale naprostá většina postavila svou

živnost na farmaření. Noví osadníci si pronajímali půdu, nebo kupovali za zbylé peníze vlastní pozemky. Většinou však nemuseli začínat na neobděláné půdě, ale spíše převzali farmy po těch, kdo odešli na západ hledat novou půdu.

Začátky byly těžké a plné zklamání. Problém nedostatku peněz zasáhl rodinu Mikuláše Divína z Rožnova (příchod r. 1870): „Bylo nám vesměs děkovati dobrotě tamních lidí, vesměs Amerikánů, že nám bylo dáno na úvěr do příští úrody, která byla výtečná na všem. Sklidili jsme po 16 akrech bavlny, 11 žoků, takže po zaplacení všech dluhů zbyla nám nějaká částka na hotovosti, první to peníz po šestiletém namáhání.“ Tomáš Ječmének z Fayetteville popisuje první dojmy příchozích: „Lidem lámal srdce pohled na divočinu a pár nepříliš úrodných políček. Všichni si stěžovali. Hlavně ženy si zoufaly nad marnými vyhlídkami téhle pustiny. Bály se, že zde zemřou.“ Americké zdroje obecně popisují tyto „harsh beginnings“ (krušné počátky) jako nějakou hrdinskou legendu o povstání z popela „under most cruel and inhumane conditions“ (v nejkrutějších a nelidských podmínkách) (5). Drsné začátky jsou důvodem vzniku tak silné komunity.

První postavená obydlí nazývali „loksáky“ (Czenglish výraz pro log cabins, sruby). Skromné vybavení si přivezli s sebou (pár kusů nádobí a oblečení). Americké články opěvující odolné Čechy jsou pro české mluvčí vtipným počtením: „The feather-bed was called ‚zlatá česká peřina‘, a well deserved name, for it saved many lives during the cold winter months.“ (Peřím plněné pokrývky se právem říkalo zlatá česká peřina, neboť řadě lidí zachránila během studených zimních měsíců život.)

Farmy byly od sebe často velmi odlehlé. Ale čeští přistěhovalci vytvářeli osady a silné komunity. Tak vznikla dodnes fungující vesnice a města (Dubina, Hostyn, Praha, Fayetteville, La Grange, Frenstat, Roznov, Frydek...). Místní obyvatelé hrdě sepisují příběhy založení obcí.

Dubina byla první českou osadou. Na rozdíl od ostatních obcí byla založená pouze rodilými Moravany. Příběh vypráví, že v listopadu roku 1856 se na těch místech schovala česká skupina před silným větrem. Útočiště jim poskytly mohutné duby (proto název „Dubina“). Tu noc nikdo nespal vinou silného deště a zimy. Dalšího dne se rozhodli na místě vybudovat přístřešek. Komunitu spojovala hluboká víra, a tak se její dominantou roku 1877 stal kostel. Ten ale byl, jako mnoho dalších dřevěných kostelů v této oblasti, zničen hurikánem v roce 1909. (6)

Na založení vesnice Praha okolo roku 1857 měl výrazný Matěj Novák, který přišel z Moravy, aby se jeho syn vyhnul rekrutování do armády. Během prvních let v Novákově domě fungovala škola a byly tam dokonce vysluhovány i mše. Farnost tvořilo osm místních rodin. Tyto katolické mše v latině přitahovaly osadníky z okolí 50 mil. V osmdesátých letech populace Prahy vzrostla na 700 osob. V obci fungovala kavárna, lékárna, obchod s alkoholem, kovářství, řeznictví, taneční sál a ordinace praktického lékaře. Vybudováním blízkého Fayetteville došlo k výraznému úbytku obyvatel Prahy. Obyvatelstvo Fayetteville bylo převážně německé, ale český farář Josef Chromčík zde zanechal silný odkaz v podobě kostela a školy, kde se vyučovalo česky i německy.

Svědectví popisuje první roky života v Dubině: „The first year was very bad for all of us, just about everyone had taken sick about the same time with chills and fever. It was very difficult to get over the illness. I did not get sick at all, perhaps because I was hardheaded and mean - so the sickness did not touch me at all. By this time I had learned some words in

English, so I went for the doctor and when necessary acted as interpreter for him. I also acted as a nurse, bringing water and giving it to the patients and also administered medicine. By this time we had all dug wells for drinking water.

The year after this one was even worse - although we were all well now - we had nothing to eat and all the moneys brought from Europe were spent by now. But we could not go hungry and die. We went to a German merchant in La Grange who was a miller and we bought some corn from him, we paid two dollars a bushel. For flour we paid \$20.00 per 196 pound barrel. Meat however was very cheap. For a doctor we had to go to Bluff, Texas, for Doctor Meyenger. The following year we knew a little more about farming. The younger ones could also speak some English. The natives came from far and near to take a look at us immigrants. They were very kind to us. They did teach us how to do our farm work. The next year we had cleared a very good crop of corn and also cotton. Thus it was better and better for us each year from then on. Soon we forgot the hard difficult beginnings.“ (7)

„První rok byl pro nás všechny dost špatný, v jednu chvíli v podstatě všichni onemocněli (nachlazení, zimnice, horečka). Zotavování bylo těžké. Možná to bylo mou umíněností, že mě nemoc nezasáhla. Tou dobou jsem už znal pár slov anglicky, takže jsem přivedl doktora a tlumočil mu. Také jsem pomáhal jako zdravotní asistent. Přinášel jsem vodu, podával ji pacientům a staral se o léky. Tehdy už jsme měli vykopané studny s pitnou vodou.

A další rok byl snad ještě horší – i když už jsme byli všichni zdraví – neměli jsme co jíst a nezbyly nám už žádné peníze z Evropy. Ale nemohli jsme prostě hladovět a zemřít. Šli jsme k německému obchodníkovi do La Grange. Byl to mlynář a koupili jsme od něj kukuřici (2 dollarů za bušl). Za mouku jsme zaplatili 20 dollarů za 196 pound barely. Zato maso bylo velmi levné. Za doktorem Meyengerem jsme museli chodit do Bluffu. Následující rok jsme už trochu rozuměli farmaření. A mladší uměli celkem mluvit anglicky. Místní přišli zblízka i zdáli, aby se podívali na nás, imigranty. Byli k nám laskaví. Naučili nás práci na farmě. Další rok jsme sklídili dostatek kukuřice a také bavlny. Od té doby se to zlepšovalo každým rokem. Brzy jsme zapomněli na počáteční těžkosti.“

Rámeček – osudy

Anthony Michael Dignowity se narodil v Kutné Hoře roku 1810. Aby se vyhnul vojenské službě, utekl do Spojených států. Z New Yorku cestoval po různých státech až se stal doktorem a podnikatelem v Texasu v San Antoniu. Jeho abolitionistické názory (pro zrušení otroctví) ale byly v této oblasti velmi kontroverzní. V té době – což však mohla být i součást politického pronásledování - byl obviněn z majetkového podvodu a dvakrát uvězněn. Svou autobiografií *Bohemia under Austrian Despotism* (České země pod rakouskou tyraní) se stal jedním z prvních Čechů, jejichž knihy byly vydány v USA. Během války Severu proti Jihu dával Dignowity jasně najevo své unionistické názory, což bylo v Texasu (státu Konfederace) velmi riskantní. Jen těsně unikl smrti oběšením na náměstí San Antonia. Odjel tedy na koni do Washingtonu D.C. Jeho majetek byl konfiskován a dva z jeho synů byli odvedeni do armády Konfederace (poté utekli ke straně Unie). Ve Washingtonu pracoval Dignowity pro vládu. Zemřel roku 1875. (9)

Eduard Mícek se narodil ve Frýdku roku 1891. Vystudoval pedagogiku českého a německého jazyka. Získal doktorát na King's College, University of London. Poté Mícek imigroval do

USA. Strávil 2 roky na Univezity of Chicago, ale pak přijal pozvání na University of Texas (UT), kde působil jako vedoucí katedry slovanských jazyků. Během druhé světové války často hovořil na Forum Austin o nacistickém režimu a odboji v Evropě. V roce 1942 byl na UT otevřen první seminář vyučovaný rusky – přednášejícím byl právě Eduard Mícek. Zorganizoval mimo jiné i Czech Majales Festival. Mícek zemřel v roce 1962.

V průběhu věků

I dosud žijící pamětníci vyprávějí o časech, kdy jediným jazykem mluveným v obci byla čeština. Z evropského pohledu je něco takového neuvěřitelné. Jak to, že se ani druhá a třetí generace nepřizpůsobila a nenaučila se anglicky? Odpovědí je právě velká vzdálenost jednotlivých osad od sebe. Takový běžný život české rodiny v Nebrasce popisuje kniha *My Antonia*. Každý člen rodiny je nepostradatelný pro chod živnosti. Rodiče si přejí, aby se jejich děti naučily česky, ale nemohou si dovolit, aby často chodily do školy, protože jsou potřeba jako pro práci na poli. Po jazykové stránce odchod do Ameriky Čechy tedy často příliš neovlivnil. Většinu života komunikovali převážně se svou rodinou a komunitou. A zde vládla čeština.

V osadách se „úřadovalo“ česky, česky se psalo i do matrik, byly vydávány české noviny. Noviny *Našinec*, *Obzor* a *Hospodár* byly vydávány celé česky, jiné (*Vestnik*, *Brethren Journal*) obsahovaly části české. Na ukázce titulní strany *Obzoru* (15. září 1910) se píše o silném krupobití, které poničilo mnohá stavení a kůlny. Noviny dále informují o „děsném osudu, jaký stihl osmiletého synáčka“, který byl cestou přes pole rozsápán kancem a zemřel na následky ztráty krve. Komisař Myers varuje, že bude přísněji „stíhat rušitele o dětské práci“. Mezi řádky se také čtenář dozvídá o „smrtné střelbě“, která proběhla mezi Samem Smithem a Johnem Lewisem. (Lewis přišel do restaurace a zasáhl Smitha do břicha a hrudi. Zraněním pravděpodobně podlehně. Smithův bratr zabil střelou Lewise a zranil další dva muže. Důvodem střelby bylo to, že Smith se přes zákaz vídá s Lewisovou dcerou.)

Českou komunitu spojovaly i další organizace jako Sokol nebo dodnes aktivní KJT (Katolická jednota texaská). Tyto krajanské instituce se snažily uchovat českou tradici a jazyk. V české komunitě se ale objevovaly názorové proudy otevřené americkým perspektivám. Hejtman Fayette County Augustin Haidušek vyzýval k zapojení do politických a ekonomických změn v rámci státu i celé země. Se svými přáteli založil v La Grange týdeník *Svoboda*. Tyto česky psané noviny podporovaly Haiduškovu politiku asimilace (vyučování v anglickém jazyce apod.) (5)

Národní hrdost dosáhla mezi Čechy v Texasu svého vrcholu během první světové války a během založení samostatného československého státu. Za druhé světové války docházelo k potyčkám mezi českými a německými usedlíky, kteří měli jinak mezi sebou velmi dobré vztahy. Ironií osudu právě snaha ochránit své potomky před vojenskou službou byla jednou z motivací příchodu do Ameriky, a pak to byli synové a vnuci těchto mužů, kteří narukovali na pomoc Evropě. Městečko Praha je známo i mimo Texas, neboť zde ve válce padl nejvyšší počet tamějších mužů v přepočtu na obyvatele. K místním devíti padlým mužům se stále vzhlíží jako k hrdinům a k jejich památce stojí uprostřed obce pomník.

Během 60. let (kdy se v celých Spojených státech rozšířil zájem o různá etnika) se staly velmi oblíbené polkové festivaly a další oslavy české tradice, avšak v této době dochází k silnému poklesu užívání češtiny. (8) Lidé vyrůstající během 60. let jsou poslední generací schopnou se domluvit česky.

Rámeček – čeština

Z jazykového hlediska je celá komunita dodnes velmi zajímavá. Především v devadesátých letech do Texasu přijížděli čeští lingvisté zkoumat místní řeč. Na téma odlišností texaské češtiny a jazyka mluveného v současné České republice, jsem nahrála rozhovor. Ed Janecka, Fayette county judge, v něm popisuje, že řeč používaná v Texasu je „starý moravský“ – moravský dialekt 19. století. Jazyk, který byl izolovaný od vývoje v českých zemích, zamrzl. A v dnešní době už prakticky skoro vymizel. Ale stále se naleznou jedinci, kteří jím mluví - jazykem velmi blízkým tomu, jak se mluvilo na Valašsku před více než 100 lety. Je to znát například ve slovní zásobě (o babičce mluví jako o „stařence“ apod.). Lidé byli izolováni ve svých menších komunitách, ostrůvcích českého jazyka ve velkém Texasu. Dokud byl ale jazyk aktivně užíván, nemohl se úplně přestat vyvíjet. Nový život v nové zemi potřeboval i nová slova. Tak často vznikala slova přidáním nového významu již existujícímu výrazu. Neznámým věcem dávali osadníci již známá jména. Možná jim to dodávalo trochu větší pocit jistoty, iluzi známého. Příkladem takových jevů je třeba „sup“, kterému místní dodnes česky říkají „orel“. Nebo v českých zemích tehdy neznámá rostlina, kukuřice, byla v Texasu pro obživu zásadní. Proto jejímu klasu říkali „šiška“. Další lingvistickou výzvou následujících let byly nové technologie. Zde často přistěhovalci využili počeštění amerického názvu českou příponou a přepisem. Autu říkali „kára“ (z anglického „car“), nástroji nořícímu se do vody zase „dipka“ (z „dip“ – ponořit, namočit). A když pro Čechotexasany stala důležitá ropa, pojmenovali ji na základě analogie s angličtinou, kde se slovo „oil“ používá jak pro kuchyňský olej, tak pro ropu. Tak také oni mluvili o ropě jako o „oleji“.

Dnešní šedesátníci a starší vzpomínají na doby, kdy se ve vesnici ještě běžně mluvilo česky. Tito lidé jsou většinou třetí generací imigrantů. A také těmi posledními, kdo ještě česky plyně hovoří. Za jejich života došlo k výraznému propojení komunit na celém území Ameriky kvůli novým technologiím, které zjednodušily transport nebo masovou komunikaci (například v roce 1955 už měla vlastní televizi polovina amerických domácností a v 60. letech připadalo jedno osobní auto na tři Američany). Již zmíněná generace byla tedy mnohem kosmopolitnější a uzavírala tak i manželské svazky s lidmi nečeského původu. Snaha naučit své potomky českému jazyku v této době upadá.

Naprostá většina Texasanů, kteří se v dnešní době hlásí k češtví, zná jen několik slov a frází. Velice oblíbené je „Jak se máš?“ a „pivo“. Což je celkem pochopitelná volba. Extravagantnější je záliba v citoslovci „jejidanecky“, který se objevuje na mnohých cedulích a suvenýrech. Američané milují jeho zvuk, ale jen málokdo tuší, co znamená.

Obr 1 – samolepky na auta s oblíbenými slogany v češtině (Willie and Mardi Kopecky Gift Shop. In: TCHCC: Texas Czech Heritage and Cultural Center [online]. [cit. 2018-05-27]. Dostupné z: <http://www.czechtexas.org/kopecky-gift-shop/>)

Český jazyk se ale v plnější formě přece jen zachoval. České texty se objevují na nálepkách na autech, nebo na kterékoli akci oslavující historii komunity (cedule, trika). Také například během častých tancovaček zaznívají i české texty polek. Zpívajícím je většinou velmi těžké rozumět a v textech jsou drobné chyby, celkové nadšení ale naprosto tyto nedostatky maže.

Černá Vrána

*Jedna černá vrána sedí v topoli,
Druhá včasné z rána sedla vedle ní.
/: A ta třetí povídala, že tam někdy uviděla,
Tebe lásko má, že jsi byla nevěrná. :/*

Český mluvčí je v oblasti bezmála celebritou a dostane se snadno a často do vtipných situací. Když vyjde najevo, že je dotyčný z Česka, chtějí se místní pochlubit svou znalostí češtiny. A většinou paradoxně začínají větou „Mluvíš česky?“ Pokud na otázku „Jak se máš?“ dotazovaný odpoví například „dobře“, Texasan mu už většinou nerozumí. Proto jsou jejich pokusy o češtinu spíš dokladem krajanské hrdosti a entuziasmu než opravdovou konverzací.

Současnost

Když dnes člověk přijede do českých oblastí Texasu, na první pohled si ničeho nevšimne. Česky na něj nepromluví prodavačka v supermarketu a o Velikonocích nezahledne pomlázku. Komunita se zdá k nepoznání od jiných amerických městeček.

Ale přece jen je tu něco jinak.

Příkladem mohou být tři budovy v okolí města La Grange. Na náměstí je vyhlášené Lukaš's bakery, ve kterém znalci kupují „kolaches“ (hrnaté těsto chuťově podobné donutům s mnoha různými náplněmi – například citrón či klobása) nebo „klobasnikys“.

Obr 2 – kolaches z pekařství Weikel's (Photo: "Yummy!!!". In: *Tripadvisor* [online]. [cit. 2018-05-28]. Dostupné z: https://www.tripadvisor.com/LocationPhotoDirectLink-g56107-d2387323-i60978542-Weikel_s_Bakery-La_Grange_Texas.html)

Druhým podnikem je oblíbený obchod u silnice. Lidé konstatují, že vlastně nerozumí, proč má v logu hrušku. Jméno tohoto podniku se vyslovuje „rhoosh-kuz”. Ano, je to totiž Hruska’s. Třetí náповědou českého původu komunity je Texas Czech Heritage and Cultural Center. A zde se už člověk o české komunitě dozví dost.

Centrum je vcelku velkolepé, v sále vidí replika křišťálového lustru z Hradu. O Čechách se tvrdí, že sice vypadají jako chud’asové, ale doopravdy mají peněz dost. A že ke své rodině a komunitě jsou velmi štedří. Minimálně velkorysost prostor centra by to potvrzovala. V místní knihovně jsou dostupné knihy v češtině, především klasické dětské příběhy jako třeba Ferda mravenec. Ve vitrinách jsou vystavené kroje, loutky a krteček. Probíhá zde výuka českého jazyka.

Obr 3 – nápis na triku jako ukázka hrdosti na českou identitu (Willie and Mardi Kopecky Gift Shop. In: *TCHCC: Texas Czech Heritage and Cultural Center* [online]. [cit. 2018-05-27]. Dostupné z: <http://www.czechtexas.org/kopecky-gift-shop/>)

Česká komunita ale opravdu žije. Pořádají se spousty koncertů, tancování polky. Každý víkend si člověk může zatančit do jedné z přilehlých vesnic. Katolické farnosti jsou proslulé svými „picnics“, velkými setkáními s tancem, aukcemi dobytka, skákacími hrady a jídlo. Polkas oslovují většinou starší generace, zato na picnics dorážejí celé rodiny. S těmito akcemi

je úzce spjata určitá skupina lidí, pro které je to opravdu střed vesmíru. Tento mikrokosmos má své „Polka queen and king“, kteří drží čestný post po dobu jednoho roku a s úsměvem se zdraví „s lidem“, jsou zde i novináři, nadšení fotografové měsíčníku Texas Polka News nebo elektronického PolkaBeat.com.

Příznivci polky znají dobré „dance halls“ (Sokol Hall, Swiss Alp, Sweet Home, Ennis), festivaly (Sausage Fest, Kolache Fest), ale hlavně milované kapely (Dujka Brothers, Mark Halata Band, Red Ravens, Czechaholics, Czech & Thensome...).

Mezi Českou republikou a českou komunitou v Texasu probíhá spolupráce a také si pomáhají. Finanční pomoc poskytla česká vláda po hurikánu 2017 a naopak texaská strana se složila na pomoc ČR po povodních 2002. Texas má svého českého honorárního konzula (v současnosti je to pan Brian A. Vanicek).

Češství dodnes přežilo v podobě hudby, tance a jídla. Češi jsou vnímáni jako zábavní, pracovití, společenští, zbožní lidé, kteří pečují o svou rodinu.

Program pro studenty

Cílem programu je seznámit studenty s tématem. Naprostá většina o české menšině v Texasu pravděpodobně dosud neslyšela. Proto bych je chtěla uvést do tohoto příběhu i jeho historie, ale hlavně se zabývat širším pohledem na věc (vcítění se do doby, srovnávání s vývojem v českých zemích atd.). Program bude realizován 28.5. 2018 s třídou Ný v rámci výuky dějepisu.

Hodina začne „nevysvětlenou konfrontací“ se současnou podobou české komunity. Třídě ukážu fotky a videa, jak se česká stopa projevuje v Texasu dodnes. O vysvětlení se budou snažit nejprve sami studenti (kdy asi probíhala emigrace, jaké měli lidé důvody k odchodu). Studenti budou rozděleni do menších skupin, ve kterých budou moct se o své nápady podělit. U každé z otázek se zastavíme a budeme o ní s celou třídou diskutovat. Až tehdy nabídnu i své odpovědi.

Ve výkladu historie se střídají obecné pohledy na věc s „mikropříběhy“. Studenti zhodnotí situaci také podle dobových svědectvích a novinových článků použitých v předchozích kapitolách.

Chtěla bych také poskytnout možnost poslechu zmiňovaného rozhovoru s Edem Janeckou.

Závěrečnou otázkou hodiny bude srovnání stereotypních charakterových vlastností přisuzovaných Čechům v Texasu a České republice.

Závěr

Musím říct, že mě téma opravdu bavilo. Po zkušenosti z Texasu jsem si přála více tomuto tajemnému příběhu rozumět. Skutečnost hrdých českých komunit v zahraničí není příliš známá. A přitom je velmi zajímavá, protože nabízí trochu jiný pohled na to, co znamená češství.

Většina zdrojů k tématu je napsaná pouze v angličtině, naopak pár informací o samotném odchodu ze země je dostupných jen česky. Právě v tom si myslím byla práce úspěšná. Podařilo se zpřístupnit tento příběh českým čtenářům, sepsat ho jako celek kombinující spoustu různých zdrojů (včetně osobní zkušenosti).

Program v Ný (tercii Gymnázia Přírodní škola) byl realizován během první vyučovací hodiny 28. května. Čekala jsem možná trochu větší aktivitu a více otázek ze strany studentů. Nepodařilo se mi zapojit všechny studenty do programu. To mohlo být z velké části i spojené načasováním. Bylo pondělí po uzavření klasifikace s očekáváním příprav Expedice – zkrátka celkem slabá motivace pro studenty. Ale i tak se mnozí dobře zapojovali a snažili se přijít na vlastní vysvětlení a odpovědi.

Bavilo mě nořit se do anglických archivů komunit a snažit se pochopit celý příběh. Stejně tak bylo důležité se pak při přípravě nezaměřovat na pouhý výčet faktů, ale snažit se hledat v nich širší obraz a souvislosti. Jsem vděčná za celou tuto zkušenost. Symbolicky se tím pro mě uzavírá texaská zkušenost. I když věřím, že to není definitivní konec. V mnohém snad i potenciál pro pokračování.

Zdroje

- (1) ŠTRÁFELDOVÁ, Milena. KE KONCI PLAVBY DO AMERIKY ZBÝVALY VYSTĚHOVALCŮM Z VALAŠSKA UŽ JEN ČERVIVÉ SUCHARY. In: *Radio Praha* [online]. 10-09-2005 [cit. 2018-05-26]. Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/krajane/ke-konci-plavby-do-ameriky-zbyvaly-vystehovalcum-z-valasska-uz-jen-cervive-suchary>
- (2) Texas se pro Valachy stal druhým domovem, lákala je tamní levná půda. *Český dialog* [online]. [cit. 2018-05-26]. Dostupné z: <http://www.cesky-dialog.net/clanek/7830-texas-se-pro-valachy-stal-druhym-domovem-lakala-je-tamni-levna-puda/>
- (3) CHRÁST, Viktor. Texas se pro Valachy stal druhým domovem, lákala je tamní levná půda. *Idnes.cz* [online]. 26. 3. 2017 [cit. 2018-05-26]. Dostupné z: https://zlin.idnes.cz/emigrace-obyvatel-valasska-do-usa-texas-fcu-/zlin-zpravy.aspx?c=A170320_2313444_zlin-zpravy_ras
- (4) Expozice VI: Tam za mořem. In: *Muzeum Novojičínska: Muzeum ve Frenštátě pod Radhoštěm* [online]. [cit. 2018-05-26]. Dostupné z: <https://www.muzeumnj.cz/muzeum-ve-frenstate-pod-radhostem/stale-expozice/expozice-vi-tam-za-morem/>
- (5) Svoboda. In: *TSHA* [online]. [cit. 2018-05-27]. Dostupné z: [HTTPS://TSHAONLINE.ORG/HANDBOOK/ONLINE/ARTICLES/EES16](https://tshaonline.org/handbook/online/articles/ees16)
- (6) Dubina. In: *Painted Churches* [online]. [cit. 2018-05-27]. Dostupné z: <https://www.klru.org/paintedchurches/dubina.html>
- (7) The Story of Dubina, Lavaca County, Texas. In: *The Texas Czech Storyteller* [online]. [cit. 2018-05-27]. Dostupné z: <http://www.angelfire.com/tx5/texasczech/Studies/Dubina.htm>
- (8) MACHANN, Clinton. Czechs. In: *TSHA - Texas State Historical Association: An Independent Nonprofit Since 1897* [online]. [cit. 2018-05-27]. Dostupné z: <https://tshaonline.org/handbook/online/articles/plc02>
- (9) LAZNOVSKY, Sylvia J. Sokol. In: *T* [online]. [cit. 2018-05-27]. Dostupné z: <https://tshaonline.org/handbook/online/articles/pls0>
- (10) CATHER, Willa. *My Ántonia*. 2nd ed. New York: Dover, 1994. ISBN 978-0-486-28240-4.
- (11) STRÍŽOVSKÁ, Eva. *Howdy from Texas: Jak se máš? Texas*. V Praze: Mezinárodní český klub, 2009. ISBN 978-80-904269-5-5.

Přílohy

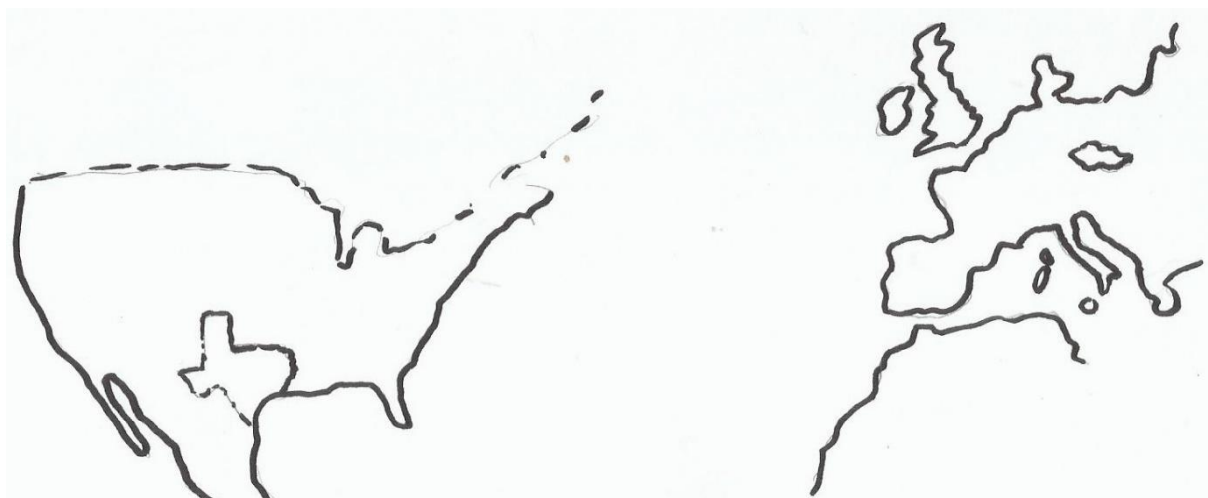
(pracovní listy)

Češi v Texasu

Proč tolik Čechů lákala emigrace?

V jaké době si myslíte, že přišla první velká vlna odcestování do USA (Texasu)? Proč?

Zkuste vymyslet cestu rodiny z Frenštátu do osady v centrálním Texasu v té době.

V průběhu věků...

Jak se liší čeština mluvená v ČR a ta v Texasu? (+speciální slova?)

Pohled na češtví je v Texasu a v současné ČR docela odlišný. Jaké jsou charakterové vlastnosti „typického Čecha“ na tomto kontinentu? Jak se liší od zaoceánského Čecha?

Pohled na češství je v Texasu a v současné ČR docela odlišný. Jaké jsou charakterové vlastnosti „typického Čecha“ na tomto kontinentu? Jak se liší od zaoceánského Čecha?

Pohled na čechu ~~vidět~~ z doby emigrace
- odlišný americkou, indickou
kulturou

Pohled na češství je v Texasu a v současné ČR docela odlišný. Jaké jsou charakterové vlastnosti „typického Čecha“ na tomto kontinentu? Jak se liší od zaoceánského Čecha?

Čechové
- Hrdí, aktivní
- Mají peníze, ale dávají
je jen rodině

Češi
- spíše pasivní
- rádi si stěžují
- komunikativní
- děkují si a baví se z
sebe

Pohled na češství je v Texasu a v současné ČR docela odlišný. Jaké jsou charakterové vlastnosti „typického Čecha“ na tomto kontinentu? Jak se liší od zaoceánského Čecha?

Češi — podle nich → veselý, má dost peněz pro
svou rodinu a přátele, rádi jídel
pít, tanec, velký národ

podle nás → stěžují si, velkou slávu,
joom náim!

Češi v Texasu

Proč tolik Čechů lákala emigrace?

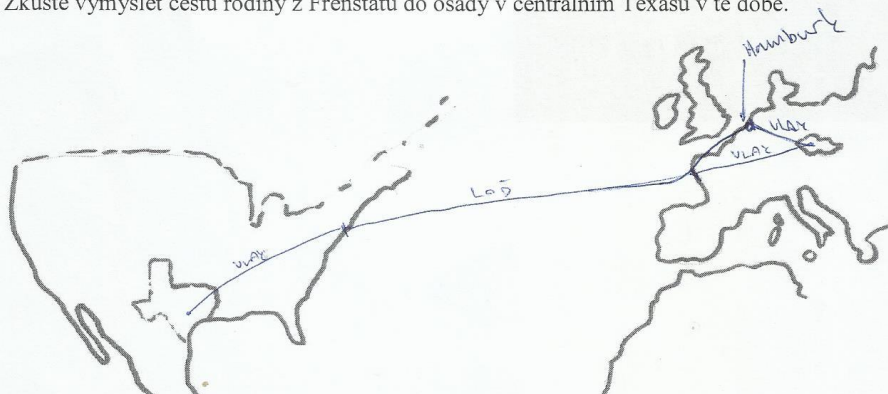
- vidina nového, lepšího života

V jaké době si myslíte, že přišla první velká vlna odcestování do USA (Texasu)? Proč?

1878 - zrušení poddanství

Připojení Texasu k USA

Zkuste vymyslet cestu rodiny z Frenštátu do osady v centrálním Texasu v té době.

V průběhu věků...

Jak se liší čeština mluvená v ČR a ta v Texasu? (+speciální slova?)

V ČR se vyřepela a v Texasu "zaurela" tak se klevou
tam doive češi přepeli → shročeština?

Češi v Texasu

Proč tolik Čechů lákala emigrace?

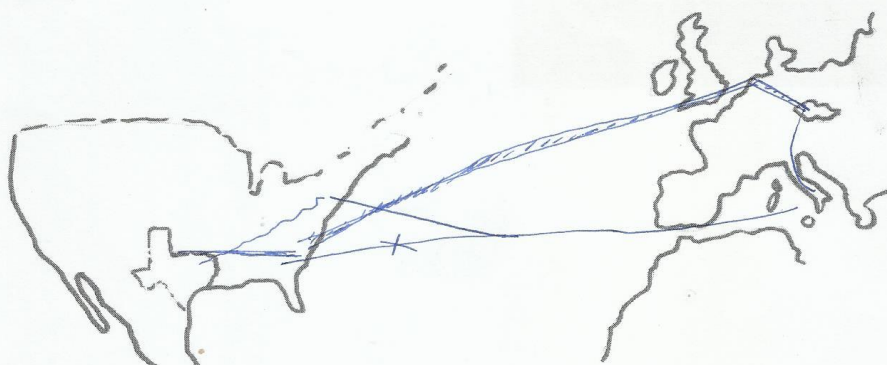
Podruží Rakousko-Uhersko, "Americký sen" -
propagace médií...

V jaké době si myslíte, že přišla první velká vlna odcestování do USA (Texasu)? Proč?

1848 -

- 1848 - Fráze "poddanost"
"Připojení Texasu k USA"

Zkuste vymyslet cestu rodiny z Frenštátu do osady v centrálním Texasu v té době.

V průběhu věků...

Češi se setkávají s novými slovy a překlady.

Jak se liší čeština mluvená v ČR a ta v Texasu? (+speciální slova?)

Čeština v Texasu se liší z "staro-amerického"
V průběhu vznikala nové pojmenování - pro věci,
které neexistovaly.

Oral - Soup
Kara - Car - auto

Češi v Texasu

Proč tolik Čechů lákala emigrace?

Bylo zrušeno poddanství → možnost cestovat!

Půda, která je levná!

Svoboda → menšíiny

Novo NOVÉHO

V jaké době si myslíte, že přišla první velká vlna odcestování do USA (Texasu)? Proč?

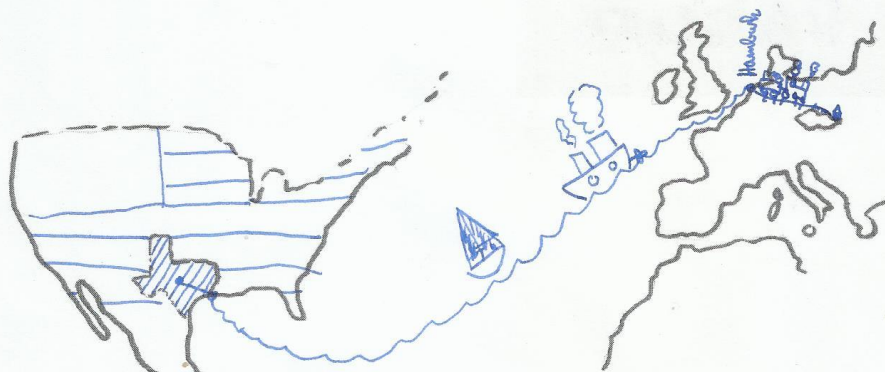
po roce 1848 (zrušeno poddanství)

1845 → Texas se stal státem USA

↳ lákal osidlovatele

1866 - bílá povinnost

Zkuste vymyslet cestu rodiny z Frenštátu do osady v centrálním Texasu v té době.

V průběhu věků...

Jak se liší čeština mluvená v ČR a ta v Texasu? (+speciální slova?)

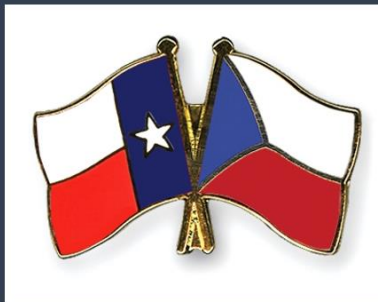
v Texasu → kolem 19. století (zhruba)

Sup = orl

kubusica = žička

auto = cívka (car)

(prezentace)

Česká emigrace do Texasu

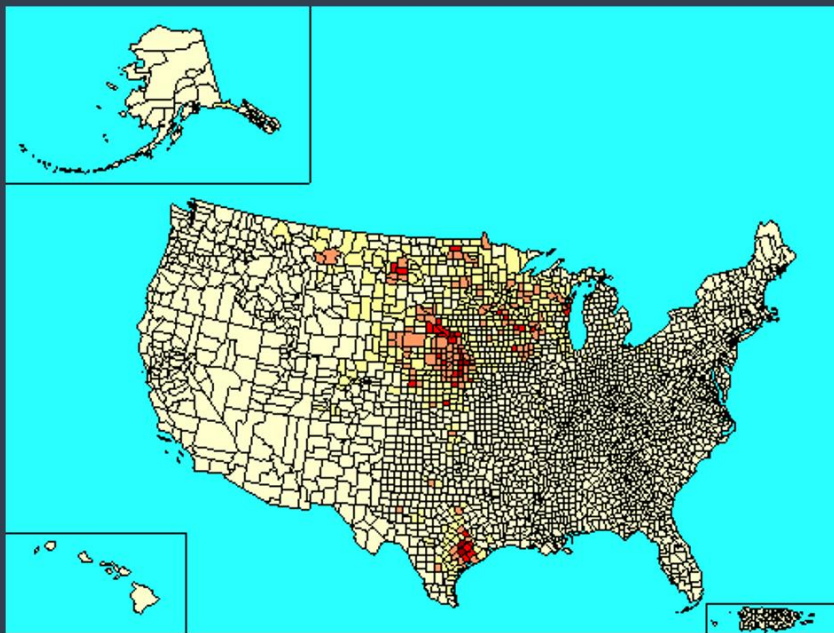
Johana Němečková

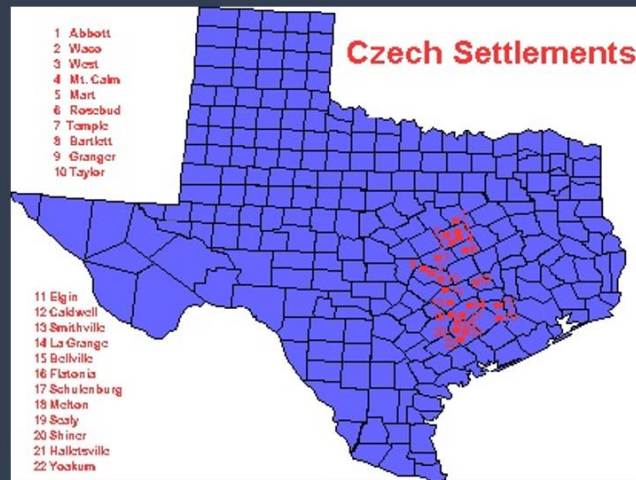

- <https://www.youtube.com/watch?v=vPr9AwaeUxQ>
- https://www.youtube.com/watch?v=Us_KkGQ09S8

JOSEF PASTOR
Deichtwasse No. 7.
Hamburgsko-americká paroplavba.

Z Hamburku do Texas v Americe

jest spojení dvakrát za týden přes Nový York, a sice každou neděli a každou středu, po obrovských parolodích „Hamburgsko-americké akciové paroplavební společnosti“. Tato cesta jest ta nejrychlejší, poněvadž do Nového Yorku, se kterého přistava amerického, jezdí parolodě obvykle jen ty nejlepší. Z Nového Yorku do Galvestonu jede se po amerických parolodích a z Galvestonu dál po železnici.

Přímé listky III. třídy z Hamburku si do příslušných stanic texaských blíže česko-moravských osad ležících, stojí v ruce svých bankovních:

Z Hamburku do stanic:	Cena přímého listku v rakouských papírových penězích	Z Hamburku do stanic:	Cena přímého listku v rakouských papírových penězích
Austin, Travis County, Texas: sl. 95. — r.m.		Hempstead, Waller Co. Texas: sl. 80. 50. r.	
Bellville, Austin Co. „ 92. — „		Hockley, Harris Co. „ 85. — „	
Bellton, Bell County „ 95. — „		Houston, Harris Co. „ 90. — „	
Borden, Colorado Co. „ 90. — „		Kingsberg, DeWitt Co. „ 84. 50. „	
Brenham, Washington Co. „ 91. — „		La Grange, Fayette Co. „ 80. — „	
Bryan, Brazos County „ 92. — „		Lockport, Caldwell Co. „ 80. — „	

